

JERZY NAPIORKOWSKI
WSP w Bydgoszczy

ZADANIA SZKOŁY, DOMU I PORADNI WYCHOWAWCZO-ZAWODOWYCH W ZAKRESIE
PORADNICTWA ZAWODOWEGO DLA UCZNIÓW KIEROWANYCH DO KLAS UZAWODO-
WIONYCH

Koncepcja dydaktyczna opierająca się na uznaniu pracy jako mo-
tywu uczenia się nie jest nowa. Realizuje się tę koncepcję w sys-
temie oświaty w Związku Radzieckim¹, NRD², RFN³, Szwecji⁴.

Wprowadzenie pracy do naszego systemu dydaktycznego jest zja-
wiskiem pozytywnym.

W kontekście tym osiągnięcie powodzenia w nauce przez uczniów
klas uzawodowionych zależy będzie w znacznym stopniu od trafnoś-
ci wyboru kierunku nauki. Ten ważny problem nie doczekał się opra-
cowania. Odczuwalny jest brak publikacji o klasach uzawodowionych.
Nie mogą zapełnić luki w tym zakresie wartościowe prace o szkol-
nictwie zawodowym⁵, nawet te, które traktują o wyborze zawodu
w ogóle⁶.

W miarę, jak stopniowo pokonywano trudności gospodarcze rozwo-
ju kraju, w miarę przewyższania deficytu kadrowego, rozbudowy
szkolnictwa zawodowego, powstawały możliwości bardziej racjonal-
nego wyboru zawodu, a istniejący model działalności wychowawczej
w zakresie orientacji zawodowej nie zaspokajał nowych potrzeb.

Obecnie istnieje duże społeczne zapotrzebowanie na pracowników
myślących, twórczych i aktywnych. Takim wymaganiom może sprostać
tylko pracownik, który trafnie wybrał zawód /zgodnie z warunkami
fizycznymi i psychicznymi oraz własnymi zainteresowaniami/. Dlate-
go też decyzję o wyborze zawodu uznać należy za jedną z najważ-
niejszych, jakie w ogóle człowiek w życiu podejmuje⁷. Stąd tak
dużą rolę przypisuje się dziś właściwej orientacji zawodowej,
w której bierze udział szkoła, rodzice oraz poradnia wychowawczo-
zawodowa.

Na ogół w literaturze dotyczącej młodzieży kończącej szkołę podstawową przyjmuje się pogląd, że młodzież ta nie jest jeszcze w pełni zdolna do samodzielnego planowania swojej przyszłości. Młodzież tę cechuje jeszcze zmienność emocjonalna, a zainteresowania są niestabilizowane i nie poparte znajomością własnych możliwości⁸. Nie sprzyja to podejmowaniu samodzielnej decyzji. Ma więc szkoła obowiązek i dobre warunki działania w dziedzinie poradnictwa zawodowego oraz poznania przez młodzież własnych możliwości i predyspozycji niezbędnych do wykonywania określonych zawodów. Wszechstronne poznanie możliwości uczniów w celu właściwego pokierowania ich decyzją w sprawie wyboru zawodu - to jedno z istotnych zadań szkoły.

Wielu pedagogów uważa, że decyzje o wyborze zawodu należy odsuwać jak najdłużej w przyszłość, a jedynie starać się wyposażyć młodzież w możliwie dużą porcję wiedzy o zawodach i ich roli w społeczeństwie. Konieczność przesunięcia momentu wyboru zawodu poza granicę 14-15 lat wynika z braku pełnej dojrzałości fizycznej i psychicznej uczniów w tym wieku. Powszechnie wiadomo, że osiągnięcie dojrzałości psychicznej i społecznej warunkuje dokonanie prawidłowego wyboru zawodu⁹. Zagadnienie to jest szczególnie ważne w odniesieniu do uczniów kierowanych do klas uzawodowionych. Muszą ci uczniowie dokonać wyboru profilu uzawodowienia przed ukończeniem szkoły podstawowej. Nie mieli oni więc takiego przygotowania do wyboru zawodu, jak ich koledzy kończący klasę ósmą. Trzeba dlatego włożyć dużo wysiłku, by wybór ten był możliwie najtrafniejszy.

Tak więc w zakresie poradnictwa zawodowego /orientacji/ przed szkołą rysują się nowe zadania. Zadania te szczególnie dotyczą wczesnego, wszechstronnego poznania uczniów kierowanych do klas /szkół/uzawodowionych w celu właściwego pokierowania ich decyzją w sprawie wyboru zawodu.

Również rodzina, powinna w znaczącym stopniu wpływać na trafny wybór przez ucznia szkoły podstawowej dalszego kształcenia i zawodu. We współczesnych rodzinach, pozycja rodziców, ich wykształcenie, miejsce zamieszkania, stan posiadania należą do czynników wywierających wpływ na karierę życiową potomstwa¹⁰. O roli rodziców świadczy, między innymi fakt, że pierwsze wiadomości dziecka

w zakresie ogólnej wiedzy o pracy i o zawodach pochodzą z reguły z kręgu ludzi mu najbliższych, czyli rodziców i rodzeństwa¹¹. Aby rodzina wywierała wpływ na przyszły wybór zawodu musi kierować się słusznymi kryteriami. K. Kotłowski do tych kryteriów zalicza:

- kierowanie dziecka do takiego zawodu, który ma szansę stać się jego pasją życiową,
- uwzględnienie przy wyborze zawodu przede wszystkim zdolności dziecka, a później zainteresowań,
- uwzględnienie przydatności dziecka do zawodu pod względem zdrowia fizycznego,
- uwzględnienie zapotrzebowania społecznego na daną specjalność¹².

Tymczasem w wielu rodzinach postępowanie zmierzające do wyboru zawodu dla dzieci trudno uznać za prawidłowe. Rodzice często obarczają swe dzieci realizowaniem tych zamierzeń i planów, których im nie udało się zrealizować, kierują dzieci do takich zawodów, które zaspokajają ich ambicje oraz do takich zawodów, które gwarantują wysokie zarobki. W tych przypadkach rodzice nie działają na korzyść dziecka ani na korzyść społeczeństwa. Zdaniem J.A. Góreckiej¹³ przy wyborze kierunku kształcenia i zawodu w rodzinie decyduje przede wszystkim pozycja społeczna i wykształcenie rodziców.

Jak wykazują badania, wpływ rodziców na wybór zawodu jest bardzo duży. J. Tokarska podaje, że aż 76,9 % badanych uczniów wybrało zawód pod namową rodziców i rodzeństwa¹⁴. Podobne wyniki uzyskał H. Kulas badając motywy wyboru zawodu uczniów klas ósmych w środowisku wiejskim¹⁵. Z przytoczonych tu danych wynika, że rodzina ma dominujący wpływ na wybór zawodu swych dzieci.

Tak więc okazuje się, że dotychczas rodzina przy wyborze zawodu odgrywała dużo większą rolę niż szkoła, a ponieważ nie zawsze robi to zgodnie z faktycznymi możliwościami dziecka oraz potrzebami społecznymi, stąd konieczność wzmocnienia oddziaływania szkoły w tym zakresie. Oddziaływanie to powinno intensyfikować się w dwu kierunkach, a mianowicie w procesie nauczania i wychowania oraz poprzez tzw. pedagogizację rodziców. Wspólne oddziaływanie szkoły i rodziny niewątpliwie przyczyni się do bardziej

trafnego wyboru zawodu przez uczniów kończących szkołę podstawową. To współdziałanie powinno przybierać specyficzne formy i szczególnie nasilać się w stosunku do tych dzieci, które mają trudności w nauce i które zamierza się kierować do klas uzawodowionych.

W przygotowaniu młodzieży do właściwego wyboru zawodu współpracować powinny ze szkołą poradnie wychowawczo-zawodowe.

Wśród całokształtu zadań poradni wiele miejsca zajmuje poradnictwo zawodowe polegające na:

- współdziałaniu ze szkołą w wykrywaniu przyczyn niepowodzeń szkolnych i w zakresie przygotowania do wyboru zawodu i kierunku dalszego kształcenia zgodnie z indywidualnymi właściwościami psycho-fizycznymi, zainteresowaniami i uzdolnieniami,
- opracowaniu pomocniczych materiałów, przede wszystkim dotyczących problematyki zawodowej na użytek szkół i rodziców oraz popularyzowaniu wiedzy w tym zakresie za pomocą środków masowego oddziaływania,
- prowadzeniu indywidualnych badań specjalistycznych dzieci i młodzieży i na tej podstawie ustalenie diagnozy lub prognozy odnośnie dalszej ich kariery szkolnej i życiowej¹⁶.

Działalność poradni wychowawczo-zawodowych pozwala na poznanie motywów, którymi kieruje się młodzież przy wyborze zawodu i dalszego kształcenia. Znając te motywy można ze skutkiem oddziaływać na podjęcie przez tę młodzież właściwej decyzji. Zaznaczyć tu trzeba, że poradnia wychowawczo-zawodowa, jako wyspecjalizowana instytucja mająca u dzieci i młodzieży autorytet, może i powinna w większym stopniu niż szkoła, wpływać na podejmowanie przez młodzież właściwych decyzji w tym zakresie. Jednak przeprowadzone badania wykazują, że oddziaływanie poradni na wybór szkoły jest wciąż niewystarczające¹⁷. Również nasze badania wykazują, że znaczna część uczniów objętych nauczaniem uzawodowionym, mimo wyraźnego zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z roku 1973 nie była objęta badaniami przez poradnie wychowawczo-zawodowe. W roku tym zaledwie 26,3 % uczniów klas uzawodowionych na badanym terenie, poddano badaniu w wymienionych poradniach. Podobnie J. Tokarska w oparciu o przeprowadzone badania stwierdza, że poradnie miały najmniejszy wpływ na podejmowaną przez uczniów decyzję o wyborze

zawodu¹⁸. Świadczy to o małym jeszcze oddziaływaniu tych poradni na uczniów szkół podstawowych. O ich znaczeniu i sile oddziaływania niech świadczy fakt, że 80 % uczniów, którzy zastosowali się do wskazań poradni osiąga dobre wyniki w obranej przez siebie szkole¹⁹.

Z dotychczasowych rozważań wynika jednoznacznie, że orientacja zawodowa winna znaleźć szczególnie eksponowane miejsce w pracy wychowawczej szkoły, domu i działalności poradni wychowawczo-zawodowych. Szczególna rola przypada tu szkole, ona bowiem prowadzi ciągłą obserwację uczniów w procesie dydaktycznym i wychowawczym, powinna więc we właściwym czasie nawiązywać współpracę z pozostałymi partnerami /rodzicami i poradnią/ oraz koordynować całość oddziaływań zmierzających do poznania możliwości uczniów i właściwego wyboru dalszego kształcenia i zawodu. Poradnie wychowawczo-zawodowe winny obejmować swym zasięgiem wszystkich uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływań na tych, którzy doznają niepowodzeń szkolnych. Powinny też jako placówki wyspecjalizowane, we wszystkich przypadkach gdy to jest potrzebne, służyć odpowiednimi materiałami oraz radą szkole i rodzicom.

O celowości tak wszechstronnego oddziaływania na młodzież w zakresie wyboru zawodu niech świadczy fakt uzyskiwania najlepszych wyników w nauce przez tych uczniów klas uzawodowionych, którzy w nich znaleźli się po badaniach przez poradnie wychowawczo-zawodowe oraz po uzgodnieniu kierunku kształcenia ze szkołą i rodzicami²⁰.

PRZYPISY

- ¹ S. Gerus: Szkoła przyszłości /szkoły eksperymentalne w ZSRR/, Głos Nauczycielski nr 15 z 1967
- ² J. Szaniawski: Dydaktyczne i organizacyjne problemy kształcenia zawodowego w NRD, Ruch Pedagogiczny nr 4 z 1970
- ³ Por. W. Becker: Planowanie oświaty w NRF, Kwartalnik Pedagogiczny nr 2 z 1973

- ⁴ Por. K. Kirejczyk: Pomoc dzieciom posiadającym trudności w nauce w ramach szwedzkiego systemu oświaty, Ruch Pedagogiczny nr 3/1970
- ⁵ Problemowe przygotowanie dzieci i młodzieży do wyboru zawodu poświęcone są między innymi prace: S. Basicki: Wybór zawodu a szkoła, WSiP Warszawa 1974; D. Barzach, J. Bierzwińska, A. Lanota: Pomagamy w wyborze zawodu, NK Warszawa 1968; Z. Kosel: Społeczne uwarunkowania wyboru szkoły zawodowej, Instytut Wydawniczy CRZZ Warszawa 1974; M. Kutyma: Progi życiowe sukcesu /.../, PWN Warszawa-Wrocław 1974; Orientacja zawodowa w szkole podstawowej /praca zbiorowa pod red. M. Woyczyńskiej KiW 1973
- ⁶ Por. Wybór zawodu /praca zbiorowa pod red. B. Suchodolskiego/ Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PAN Wrocław-Warszawa-Gdańsk 1972
- ⁷ Por. K. Zielińska: Preorientacja zawodowa w szkole, PWN Warszawa - Poznań 1975
- ⁸ Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, red. M. Żebrowska, PWN Warszawa 1975, ss. 720 i 774
- ⁹ S. Kowalski: Problem wybitnych, "Życie Warszawy" z dnia 8.05.1970
- ¹⁰ Por. J. Szczepański: Elementarne pojęcia socjologii, PWN Warszawa 1972, s. 303 - 306
- ¹¹ S. Kawula: O wychowaniu w rodzinach wiejskich, "Klasy Łączone", nr 1 z 1968
- ¹² A. Górecka: Wpływ środowiska rodzinnego na zapamiętywanie tekstu przez dzieci, "Psychologia i Wychowanie" nr 5 z 1971
- ¹³ J. Tokarska: Uczniowie klas VIII o wyborze zawodu, szkoły, "Kwartalnik Pedagogiczny" nr 3 z 1973, por. także S. Ruciński [W:] Wybór zawodu op. cit., s. 192
- ¹⁴ H. Kulas: Aspiracje zawodowe i motywy wyboru zawodu uczniów klas VIII w dwóch różnych środowiskach wiejskich, "Ruch Pedagogiczny" nr 2 z 1973

- 15 K. Kotłowski: Problemy wychowania w rodzinie, PZWS Warszawa 1966 s. 138-143
- 16 H. Kulas: Ibidem s. 101
- 17 J. Kania: Społeczne uwarunkowania jakości pracy sprzedawców, CRS Warszawa 1970
- 18 J. Tokarska: Uczniowie..., op.cit.
- 19 Por. E. Zakościelna: O działalności poradni wychowawczo-zawodowych, W: Szkoła, zawód, praca, KIW Warszawa 1969 s. 105
- 20 J. Napiórkowski: Rola klas uzawodowionych w przygotowaniu uczniów do pracy zawodowej i dalszej nauki, Uniwersytet Gdański 1982 /praca doktorska/

THE TASKS OF THE VOCATIONAL GUIDANCE INSTITUTIONS, THE SCHOOL,
THE FAMILY HOME IN CAREER CHOICE

Summary

The article describes the role of the vocational guidance institutions, the school, and the family home in preparing the child for a choice of a futur career. Special attention of this article is directed to retarded children.

ЗАДАЧИ ВОСПИТАТЕЛЬНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОНСУЛЬТАЦИИ ПО ОТНОШЕНИЮ
К ШКОЛЕ И ДОМУ В ОБЛАСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОНСУЛЬТАЦИИ

Резюме

В статье автор описал роль воспитательно-профессиональных консультаций, школы и дома в области профессиональной консультации с особенным учётом молодёжи неуспевающей в учёбе из-за недостаточного развития умственных способностей.